

Fra krise til klynge?

Krisen i IKT-industrien har gjort næringsklyngen i Kista utenfor Stockholm mer differensiert og moden. I den nye, diversifiserte strukturen finner vi et samspill mellom globale konsern og en underskog av innovative leverandørbedrifter som til sammen representerer et bredt spekter av teknologier som sikter mot ulike markeder. Det er god grunn til å hevde at Kista først nå, etter krisen, er i ferd med å gå i retning av Michael Porters og Phillips Cookes definisjon av en klynge.

Se side 6

Fylket som næringsutvikler

Fylkeskommunene forventes nå å velge ut hvilke strategier som skal benyttes for å stimulere til næringsutvikling i eget fylke. STEP har kartlagt og analysert innovasjonsprofilen til 5 fylker, et arbeid som har vært et viktig grunnlag for utformingen av næringspolitikken i disse fylkene.

Fokus på fylket som næringsutvikler side 2 - 5

Oslo i Europas innovasjonselite / side 5

STEP med i Network of Excellence / side 8

Bærekraftig fragmentering?

Regjeringen har satt ned et utvalg som skal utarbeide en "Horisontal innovasjonspolitik". Dette utvalget skal samordne innovasjonspolitikken, næringspolitikken og regionalpolitikken. Utvalget har en stor og viktig oppgave, og vi venter alle spent på det plandokumentet de skal legge frem i slutten av oktober. I mellomtiden kan vi reflektere over betingelser for å lykkes med samordning generelt.

Hvorfor er så godt begrunnede og fornuftige forsøk på samordning mellom rasjonelt organiserte institusjoner så vanskelig? Hvorfor er det tvert i mot *oftest* slik at de som setter i gang med ambisjoner om samordning, etter hvert *lærer* å akseptere at vi *må* leve med sub-optimale løsninger? Hvorfor er det *oftest* slik at slike *negative læringsprosesser* er så effektive at det eneste resultat av de fleste samordningsforsøk er nettopp – *bærekraftig fragmentering*?

Institusjoner i alminnelighet, og samordnende organ i særdeleshet, har begrensede ressurser, begrenset makt og avgrensede fullmakter. De er også nødt til å ta hensyn til sine omgivelser, eller feltet av andre institusjoner som omgir dem. De er med andre ord ikke autonome til å finne hvilke som helst nye og fornuftige løsninger. Problemets røtter ligger i at det ofte er et dårlig gjennomtenkt forhold mellom denne *avgrensningen* av samordnerens strukturelt og formelt definerte makt – og den *oppgaven* samordneren skal løse. Det er her *forvaltningens begrensede rasjonalitet* kommer opp i dagen. Forvaltere kan ikke bestandig gjøre hva den frie tanken sier de skal. Hvorfor det *må* være slik, ser vi når vi ser nærmere på *samordningsprosessen*.

Gitt sitt mandat, må samordneren finne ut av hvordan samordningsoppgaven kan løses. Dette er en intellektuelt krevende oppgave. Slike øvelser foregår ofte gjennom partnerskap, man oppretter koordinerende komiteer, som inkluderer partene som er berørt. Heller

ikke når vi ser på samordnerens nettverk av institusjoner, finner vi autonome aktører, frie til å tilpasse seg en hvilket som helst ny løsning. I likhet med samordneren er de jo alle fanget av formaliserte hensyn, reguleringer, forordninger og forpliktelser, oppover, til overordnede forvaltningsnivå og politikere, nedover, i forhold til underordnede organ og borgernes forventninger – og til sidene – til andre organ på samme nivå som de forholder seg til.

Basert på sitt mandat kan samordneren ofte gjøre et valg: Enten å ta strukturen innover seg som gitt – og la den bestemme tankene i utgangspunktet, eller ved å starte med blanke ark – og tenke radikale og nye tanker. Mer forsiktige samordningsforsøk kan ofte ende opp som utveksling av gjensidig informasjon, felles tenkning og policy-utvikling, og inkrementelle forslag om justeringer av praksis. Til gjengjeld har de moderate løsningene som kan komme ut av slike manøvrer kanskje større praktisk gjennomslagskraft. Til mer radikale grep hører ofte import av erfaringer fra andre land, eller fra EU og

dokumentert gjennom en omfattende internasjonal forskning. Det er for lengst løftet fra skrivebordet og gjort til politisk praksis i internasjonale organer som OECD, EU og UNICEF. Det står på dagsorden i land som Canada, USA, Australia, Japan og i Sør-Amerika. Gjennom en rik empirisk basert forskning, både i Norge og utlandet, har vi fått en bedre forståelse av forholdet mellom nasjonale, regionale og sektorielle innovasjonssystemer, og hvordan en fornuftig innovasjons- og kunnskapspolitik kan drives. Både den forsiktige og den radikale samordner kan utvikle en felles og ny forståelse i utvalget om hva problemet består i – og gjøre noe for å løse det. Kreativiteten, innovasjonsevnen og fornuften har sin tid, og denne tiden er i analysefasen. Denne første fasen kan ofte gå veldig bra. Når fornuftige folk i den samordnende komiteen snakker åpent sammen er det mulig å finne på noe nytt.

Men slike små glimt av fornuft forblir ofte på papiret. Når man så kommer ut av tenketanken og skal gjøre noe i praksis, begynner vanskelighetene.

”Hvorfor planlegge og samordne når man kan være spontan og handlingsrettet?”

OECD, og forskningsbaserte policy-forslag, som det finnes en viss tradisjon for i Norge. Behovet for en regionalisert innovasjonspolitik er ikke bare

Samordning i praksis vil ofte utfordre etablerte prosedyrer, tenkemåter og – ikke minst – etablerte institusjonsinteresser. Det er her

samordnerens *mandat* og *maktposisjon* kommer opp på bordet.

Hvorfor planlegge og samordne når man kan være spontan og handlingsrettet? Innenfor norsk forskningspolitikk har vi en tradisjon med sterke politikere som gjør ting direkte med hele regjeringen i ryggen. Mange av disse initiativene har hatt stor betydning for næringsutvikling og regional utvikling, uten at det har skjedd noen formalisert "samordning" med regionalpolitikksektoren eller den næringspolitiske sektoren. Disse sektorene har isteden blitt mottagere av reformer drevet frem av UFD – eller av statsministeren. Eksempler på dette er etableringen av Universitetet i Tromsø i 1972, reformen med distriktshøyskoler i alle fylker, og Gro Harlem Brundtlands store forskningspolitiske initiativ i 1986, som la

Vellykket samordning

et avgjørende grunnlag for utviklingen av nasjonale innovasjonssystem i oppdrett og petroleumsindustri. De regionale og industrielle effektene av det vi i dag kan omtale som UFDs regionale innovasjonspolitik er formidable.

Sett i ettertankens klare lys er slike eksempler på *samsvar uten koordinasjon* kanskje ikke så dumt. Dersom tingene til slutt *fungerer sammen* på en fornuftig måte, er det ingen grunn til å opprette byråkratiske koordinerende organ? Kjør i vei, se hva som skjer, så kan vi ta problemene som de kommer. Et eksempel på en slik problemløsning i etterhånd var opprettelsen av ett norsk forskningsråd, NFR, som ble begrunnet med behovet for å koordinere i kaoset av forskningsråd og institusjoner som utviklet seg i kjølvannet av Brundtlands 1986-initiativ.

Ser vi på relasjonen mellom næringspolitikk og regionalpolitikk, har det gått en kontinuerlig debatt over to tiår om ansvaret for de direkte næringspolitiske virkemidlene, som SND. SND startet opp som DU, trygt forankret i KR D og i kommuner i distriktene og i Nord-Norge. DU ble så til SND, som ble til en fristilt nasjonal næringspolitisk aktør, bygd på ambisjonen om at staten skulle spille en pro-aktiv rolle som utvikler i landet Norge. Under Bondevik 2 er det new public management som gjelder, og SND er på vei tilbake til regionene, som fristilte regionale kontorer som skal selge seg til fylkeskommunene.

Det er innenfor regionalpolitikken – og da særlig på fylkesnivået, vi finner de klareste norske ambisjonene når det gjelder *organisert og formalisert sektorsamordning*. Utover 1990-tallet arbeidet fylkeskommunene med regionale utviklingsprogram (RUP). De regionale utviklingsprogrammene skal ha en innretning mot regional utvikling, inkludert næringsutvikling. De statlige myndighetene på fylkesnivå, og SNDs regionale kontorer er her fylkeskommunenes partnere i dette arbeidet. En begrensende faktor i dette arbeidet har vært spriket mellom ambisjonene om at sektorsamordning skal føre til regional utvikling på den ene siden - og begrensningene i ressurser og myndighet som lå hos den koordinerende aktøren på den annen side. Kritikken mot RUP-arbeidet har i stor grad gått ut på at det har hatt et rituellet preg, store ord og konferanser, pene dokumenter, men lite substansielt innhold. Fylkeskommunen har her fremstått som en koordinator med begrensede handlingsmuligheter, en rolle som bidrar til å opprettholde fragmenteringen på feltet.

Klarer regjeringen å samle seg om en ny politikk, eller vil fragmenteringen vise seg bærekraftig, og systemet trekke det lengste strået, også gjennom samordningsforsøket HIP?

Fylket som næringsutvikler

Fylkeskommunene forventes nå å velge ut hvilke strategier som skal benyttes for å stimulere til næringsutvikling i eget fylke, samt å vite hvordan næringsutviklingen skjer. STEP har kartlagt og analysert innovasjonsprofilen til 5 fylker, et arbeid som har vært et viktig grunnlag for utformingen av næringspolitikken i disse fylkene.

Med 'Ansvarsreformen' har fylkene fått ansvaret for distriktspolitikken (den smale regionalpolitikken). Fylkeskommunene forventes nå å velge ut hvilke strategier som skal benyttes for å stimulere til næringsutvikling, og vite hvordan næringsutviklingen skjer i eget fylke. Det finnes ikke én strategi eller oppskrift på tilrettelegging for næringsutvikling som er den rette for alle fylker. Et viktig prinsipp ved utforming av næringsrettede virkemidler er at disse må tilpasses ulike målgrupper av bedrifter, næringer og geografiske områder. En må ta hensyn til bedrifts- og næringsstrukturen i regionen, så vel som til forskjeller i innovasjonsmønstre og ulike holdninger til for eksempel entreprenørskap og samarbeid. Politikktutforming må derfor skje på bakgrunn av analyser av regionale forhold av betydning for næringsutvikling.

Det er generelt et mangelfullt kunnskapsgrunnlag om den næringsmessige situasjonen i de ulike fylkene, og nødvendigheten av prosjekter som søker å kartlegge denne er ytterligere aksentuert gjennom innføringen av 'Ansvarsreformen'. STEP har tidligere gjennomført 5 fylkesstudier som har hatt som mål å gi fylkene bakgrunnsmateriale som kan være nyttig i forhold til å kunne ta sin rolle som næringsutvikler bedre. Gjennom fylkesstudiene kan STEP fremskaffe data og kunnskap om

næringsstruktur, utdanningsnivå, FoU-aktivitet og innovasjonsaktivitet i det enkelte fylket. Foreløpig har STEP kartlagt innovasjonsaktivitet og -utfordringer i Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Vestfold.

Prosjektene søker å sammenstille data vi mener har betydning for innovasjonsaktiviteten i et fylke. Analysen består i hovedsak av bruk av eksisterende (statistiske) datakilder for å tegne et bilde av hvordan innovasjon skjer i det enkelte fylke. Analysene gir mulighet for å sammenlikne næringsutvikling, kompetanse og innovasjonsaktivitet på tvers av fylker. Prosjektene har kartlagt både omfanget av FoU og innovativ aktivitet i de enkelte fylkene, samt hvordan FoU og innovasjoner foregår i de respektive fylkene.

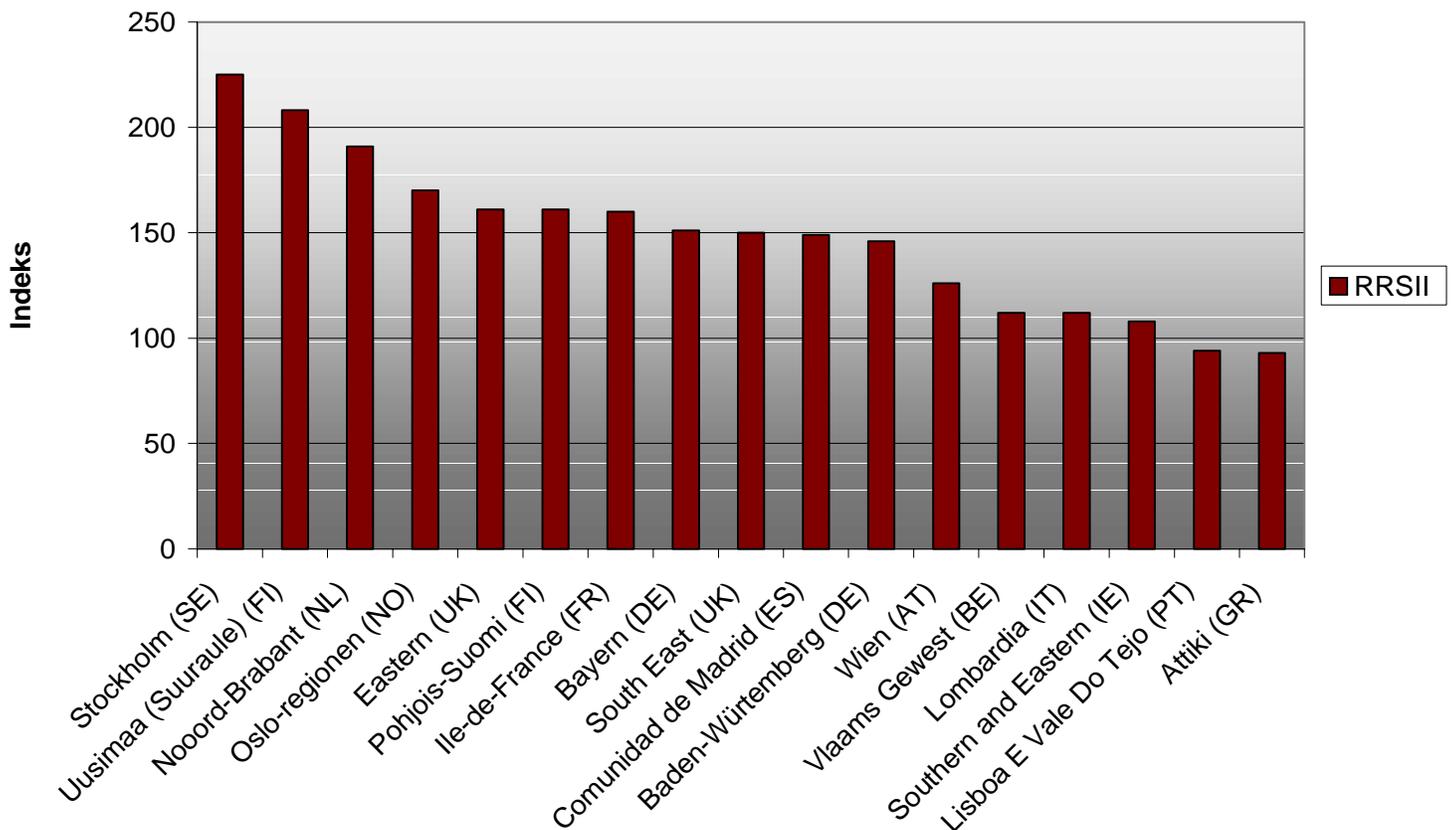
De kvantitative dataene blir supplert av innhenting av kvalitative data gjennom intervjuer med sentrale aktører i de enkelte fylkene. På denne måten vil man fange opp forhold som er med på å forme næringsutvikling i en region, slik som lokal kultur, uformelle nettverk, holdninger til entreprenørskap og innovasjon. Sammen vil den kvalitative og den kvantitative tilnærmingen kunne tegne et helhetlig bilde av hvordan fylkets innovasjonssystem fungerer.

Rapportene kan lastes ned fra: www.step.no/reports.asp

heidi.aslesen@step.no

Oslo-regionen i Europas innovasjonselite

Oslo scorer høyt på en rangering av innovative europeiske regioner. Kun slått av regioner i Sverige, Finland og Nederland havner Oslo på en pen fjerdeplass.

STEP – Senter for innovasjonsforskning har nylig laget en "Innovation Scoreboard" for Oslo-regionen basert på rammene og definisjonene fra "the European Trend Chart on Innovation" og "the European Innovation Scoreboard".

Dette er en indeks som forsøker å lokalisere de ledende Europeiske regionene, ved å se på regionenes relative prestasjoner og potensiale innen EU, men også regionens prestasjoner og potensiale innenfor landet. Indeksen er basert på følgende 7 indikatorer:

1. Populasjon med andel høyere utdanning
2. Deltagere innen livslang læring
3. Sysselsatte innen middels høy- og høyteknologisk industri
4. Sysselsatte innen høyteknologisk service
5. Offentlige FoU-utgifter
6. Næringsmessige utgifter til FoU
7. Høyteknologiske patentsøknader til EPO (NPO)

Det leveres ikke data på regionalt nivå for Norge, til tross for at Trend Chart on Innovation leverer innovasjonsdata både

for medlemslandene, kandidatlandene og de assosierte landene. Bakgrunnen for dette prosjektet er derfor et ønske om å frembringe denne typen data for Oslo-regionen for å kunne sammenlikne denne med de øvrige europeiske regionene. Metoden som er benyttet kan overføres på alle norske regioner.

Innovasjonsindeksen heter Revealed Regional Summary Innovation Index (RRSII), og er basert på de definisjonene som er gjengitt i "2002 European Innovation Scoreboard- Technical Paper No. 3: EU Regions".

morten.fraas@step.no

KISTA: Fra krise til klynge?

Krisen i IKT-industrien har gjort næringsklyngen i Kista utenfor Stockholm mer differensiert og moden. I den nye, diversifiserte strukturen i Kista finner vi et samspill mellom globale konsern og en underskog av innovative leverandørbedrifter som til sammen representerer et bredt spekter av teknologier som sikter mot ulike markeder. Det er god grunn til å hevde at Kista først nå, etter krisen, er i ferd med å gå i retning av Michael Porters og Phillips Cookes definisjon av en klynge.

I teoriene om regionale klynger finner vi beskrivelser av dynamikk gjennom horisontale nettverk, knoppskyttinger, og nyetableringer som fører til innovasjon. De sentrale elementene i denne dynamikken er interaktiv læring som bygger på nærhet. Men hvilke former denne interaktive læringen får, og hvilken betydning geografisk nærhet har, kan variere med regionale og institusjonelle historisk gitte utgangspunkt. Dette poenget er dårlig forstått blant økonomer som spør etter

interaktiv læring og innovasjon bygd på nærhet i rommet, slik at den nærmer seg klyngeprosesser, er igjen i høyeste grad et empirisk spørsmål.

Utviklingen i Kista startet med en kommunal planlegging av et ABC-område, et integrert område utenfor sentrum, med arbeidsplasser (A) i form av et industriområde, bosteder (B) og et sentrum (C). På 1980-tallet begynte elektronikkindustrien i Stockholm å vokse ut av de lokalene de hadde i

senteret for svensk elektronikkindustri. Det vi i dag ville kalle en innovasjonspolitisk aktør, ble etablert i 1988, da Electrum Competence Centre ble dannet. Dette senteret skulle stimulere til samarbeid mellom utdanning, forskning og industri. Den tekniske høyskolen KTH etablerte en lokal ingeniørutdanning i elektronikk.

Den første vekstfasen i Kista var fra 1986 til 1989. Veksten var imidlertid ikke basert på lokale innovasjoner eller nettverk. Tvert i mot skyltes den innflytting av industri fra andre deler av Stockholm. Strukturen i industrien i 1990, da IT industrien begynte å gro opp, bestod av engroshandel med elektronikk (49%), konsulentvirksomhet (45%) og elektronikkproduksjon (12%). Med unntak av et lite firma som leverte lokale tjenester, fantes ikke telekommunikasjoner.

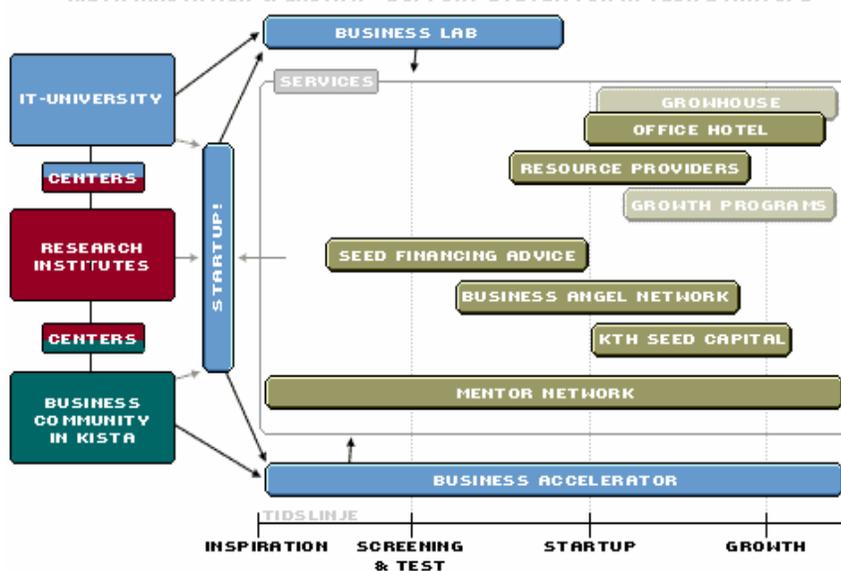
Denne strukturen var altså ikke bygd opp på grunnlag av regionale nettverk og lokale etableringer. Den skyldtes først og fremst at firmaer utenfra kom inn og investerte. Pressproblemer og høye kostnader på grunn av veksten bidro imidlertid til å redusere tallet på nyetableringer og knoppskyttinger. Små bedrifter måtte etablere seg andre steder.

en entydig, operasjonell definisjon av en regional klynge, gjerne bestemt ved hjelp av regionale statistiske variabler. Geografiske agglomerasjoner vokser frem av mange slags årsaker, og de kan påvirkes og formes av mange faktorer som har lite med klyngeutvikling å gjøre. Hvorvidt agglomerasjoner gir grunnlaget for

andre deler av byen. De flyttet til det ledige industriområdet på Kista. Dermed kunne de beholde sine ansatte som bodde i Stockholm, sammenlignet med alternativet – som var å gå lenger ut. Flere større elektronikkbedrifter kom til, som IBM, Ericsson, Motorola, Control Data, Nokia og General Electric. Kista ble markedsført med hell som

I løpet av 1990-tallet tok IKT av, og Kista, som inkluderte Ericssons hovedenhet i denne vekstfasen, utviklet en ytterst spesialisert klyngepolitikk, og markedsførte seg som "WAP centre of Wireless Walley". Kistas spesialitet var GSM-systemer og telefoner – og Kista skulle bli ledende i utviklingen av 3 Generasjon. Alle de store globale

KISTA INNOVATION & GROWTH - SUPPORT SYSTEM FOR HI-TECH STARTUPS

aktørene (IBM, SUN, NOKIA, ORACLE, COMPAQ, MOTOROLA, NORTEL, MICROSOFT) var der. Det fantes horisontale nettverk mellom disse store aktørene i denne perioden, men de var få. Microsoft forsøkte for eksempel å utvikle et samarbeid med Ericsson som kunne koble Windows og GSM. Det var kontakter mellom Oracle, Telia og Ericsson. Men slike eksempler ble aldri noen store suksesser. Det er en åpenbar årsak til dette: Konsernene beskyttet sin kunnskapsbase mot de andre konkurrentene. Kunnskapsoverføring mellom konsern skjedde først og fremst gjennom konsulentene, som fikk oppdrag hos flere ulike og utviklet sin kompetanse på det – og gjennom det regionale arbeidsmarkedet (Power og Lundmark 2002). De fant høy lokal mobilitet på arbeidsmarkedet mellom varehandel, KIBS og industri. I den grad det fantes nettverk, var de stort sett vertikale, mellom Ericsson og deres underleverandører. I en studie av Phillip Cooke for NUTEK i 2000, peker Cooke på at Kista av denne grunn ikke var "a fully fledged cluster". Denne observasjonen var helt korrekt.

Veksten nådde en topp på 30 000 ansatte innenfor IKT i Kista før krisen i den internasjonale IKT-næringen også nådde Kista. Krisen rammet de store aktørene, og deres underleverandører. Mange av de store skalerte betydelig ned – og mange av deres underleverandører forsvant. Det er imidlertid flere motvirkende faktorer som har bidratt til å holde sysselsettingen i Kista på et høyt nivå:

1. Attraktive, ledige lokaler til lave priser. Krisen falt sammen med at flere storstilte utbyggingsprogrammet, bla, Kista Science Tower, sto ferdig til innflytting. Mens Kista i vekstfasen var for kostbart for mange, slo området nå opp dørene til en overflod av billige lokaler. Dette førte til at mange mellomstore og små bedrifter som så Kista som attraktivt, nå flyttet inn. Ser

vi på tilveksten av firma mellom 10-99 ansatte, kom det til 82 nye etableringer i Kista i perioden 2000-2002. Dette var lavere enn i vekstfasen (1998-2000), men høyere enn i fasen før veksten satte inn, 1996-1998, da tallet var 76.

2. Dyktige folk som blir ledige, etablerer nye firma bygd på gode ideer. For første gang på lenge hadde Kista plass til nyskapere og nyetablerere. Krisen førte til at tallet på mikrobedrifter med under 10 ansatte skjøt i været.

3. Ny innovasjonspolitik. Electrum skiftet strategi, fra å drive med en høyt spesialisert klyngestrategi, gikk de et skritt tilbake, og satset på forskningsdrevende nyetableringer på et bredt felt. Den nye operatøren av Kistas "innovasjonssystem", Kista Innovation and Growth (KIG) har utviklet et Science City konsept, med et veltrimmet støtteapparat som skal lede entreprenørene fra en god ide til en global markedssuksess.

Resultatene av disse tendensene er blant annet at næringsklyngen i Kista har fått en mer sammensatt og differensiert bedriftsstruktur. Krisen i IKT-industrien skapte et tomrom som har ført til nyetablering av flere mindre bedrifter som representerer et bredt spekter av teknologier og som sikter mot ulike markeder. Det KIG (Kista Innovation and Growth) nå fremhever som sitt konkurransefortrinn, er koblingen mellom de store globale konsernene og den store underskogen av mindre oppfinnere som finnes i området. Globale konsern besitter kompetanse på industriell oppskalering og global markedsføring, som kan bidra til å redusere tiden det tar fra idé til global suksess.

Det er god grunn til å hevde at Kista først nå, etter krisen, er i ferd med å gå i retning av Michael Porters og Phillips Cookes definisjon av en klynge.

age.mariussen@step.no

Gratis nedlasting av rapporter:
www.step.no/reports.asp

STEP med i Network of Excellence

Høsten 2002 var det hektisk aktivitet i alle forskningsmiljøer for å lage konsortier og utforme søknader til EUs sjette rammeprogram. STEP var involvert i tre slike søknader. Foreløpig har vi fått vite skjebnen til en av disse søknadene - PRIME - som nylig har blitt innvilget støtte fra EU. I EUs sjette rammeprogram finnes det to nye former for forskningssamarbeid, Networks of Excellence (NoE) og Integrated Projects (IP). Mens et tradisjonelt europeisk samarbeidsprosjekt hadde 5 - 10 deltakere, vil et NoE involvere mange institusjoner, gjerne 20 - 40. Det vil også være langt flere forskere involvert, ca. 100 - 200. Hensikten med NoE er å overvinne fragmenteringen i europeisk forskning. NoE'ene er et ledd i arbeidet med European Research Area (ERA).

PRIME står for *Policies for Research and Innovation in the Move towards the European Research Area*. PRIME består av 43 forskningsinstitusjoner som arbeider innenfor det innovasjons- og forskningspolitiske området. PRIME

involverer om lag 150 - 200 forskere. De bærende ideene bak PRIME er formulert som "Six major challenges facing public intervention in higher education, science, technology and innovation". Blant deltakerne finner en velkjente institusjoner som PREST og SPRU fra England, OST, CNRS og INRA fra Frankrike, Frauenhofer fra Tyskland, CNR fra Italia og Universidad Autonoma fra Spania. De fleste europeiske land er representert med ett eller flere miljøer. Fra Norge deltar STEP og NIFU. Det årlige budsjettet ser ut til å bli ca. 1 million Euro, halvparten av det beløpet en søkte om. Midlene vil bli brukt til koordinering, utarbeiding av felles søknader, noen pilotprosjekter, forskeropplæring for yngre forskere og felles databaser/ infrastruktur.

For mer informasjon; se <http://www.dt.tesoro.it/Aree-Docum/Eventi/2002/28-11-2002/Laredo.pdf>

anders.ekeland@step.no

Innovista elektronisk

Få Innovista tilsendt på e-post i pdf-format - www.step.no/innovista.asp

INNOVISTA

STEP – Senter for innovasjonsforskning

ABONNEMENT

Nyhetsbrevet kan mottas som PDF-fil via e-post og/eller i papirutgave. Gratis abonnement: www.step.no/innovista.asp

REDAKSJON

Markus M. Bugge, Nils H. Solum, Per Koch

SKRIBENTER 03/03

Anders Ekeland, Heidi Wiig Aslesen, Markus M. Bugge, Morten Fraas, Åge Mariussen

UTGIVER

STEP - Senter for innovasjonsforskning
SINTEF Teknologiledelse
Hammersborg Torg 3
0179 Oslo
Tlf + 47 22 86 80 10
Faks + 47 22 86 80 49
Web www.step.no

BESTILLING AV RAPPORTER

inger.naesheim@step.no